

Вікторія В. Готра
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз сучасного стану інноваційного розвитку аграрного сектору України, вказано на особливості інноваційної діяльності держави у сфері АПК. Розглянуто основні причини та чинники уповільнення інноваційного розвитку вітчизняних агропромислових підприємств. Наведено шляхи підвищення інноваційної активності аграрної сфери.

Ключові слова: інновації; інноваційний розвиток; аграрний сектор; агропромисловий комплекс; інноваційна діяльність.

Літ. 16.

Виктория В. Готра
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ
ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

В статье осуществлен анализ современного состояния инновационного развития аграрного сектора Украины, указаны особенности инновационной деятельности государства в сфере АПК. Рассмотрены основные причины и факторы замедления инновационного развития отечественных агропромышленных предприятий. Предложены пути повышения инновационной активности аграрной сферы.

Ключевые слова: инновации; инновационное развитие; аграрный сектор; агропромышленный комплекс; инновационная деятельность.

Victoriya V. Gotra¹
CURRENT STATE AND PROBLEMS OF INNOVATIVE
DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

This article analyzes the current state of innovation development of the agricultural sector of Ukraine, shows the characteristics of innovation activity of state in agriculture. The main reasons and factors hindering the innovative development of domestic agricultural enterprises are considered. The ways to improve the innovative activity of agrarian enterprises are demonstrated.

Keywords: innovations; innovative development; agriculture; agribusiness; innovative activities.

Постановка проблеми. Сучасні реалії української економіки характеризуються безперервним збільшенням ролі інновацій як ключового чиннику успіху у конкурентній боротьбі. Інноваційний шлях розвитку економіки є невід’ємною частиною загальносвітового науково-технічного прогресу в умовах глобалізації. Це підтверджується затвердженням на початку 2013 р. Кабінетом Міністрів України «Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки», що передбачає створення державного банку розвитку з метою стимулювання та підтримки пріоритетних галузей економіки, реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів в різних галузях держави [2]. Серед нормативно-правових актів, що стосуються інноваційного розвитку АПК, слід відмітити Концепцію науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України [10]. Згідно з даною концепцією збереження, при-

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

множення та підвищення якості науково-технічного потенціалу агропромислового виробництва віднесено до пріоритетних національних інтересів.

Аналіз досліджуваної проблематики. Провідними вітчизняними та зарубіжними вченими і фахівцями проведено дослідження, присвячені вивченню перспектив розвитку агропромислового комплексу, доцільності впровадження інновацій, проблемам інноваційної діяльності в Україні, впливу нормативно-правової бази на інноваційну діяльність. Зокрема, ці питання відображені у працях таких вітчизняних вчених, як О. Гнаткович [5], В. Гросул [6], Б. Мільнер [7], М. Ревенко [11], П. Саблук [12], Л. Федулова [15] та інші. Не дивлячись на те, що в економічній літературі узагальнено цінний досвід у напрямку окреслення значення інноваційної діяльності, пріоритетного підходу до активного його застосування в агропромисловому комплексі України досі не знайдено.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану інноваційної діяльності в Україні, виявлення основних її проблем у сфері агропромислового комплексу України та пошук шляхів їх розв'язання.

Основні результати дослідження. Аналіз шляхів подолання кризових явищ та вибір ефективних орієнтирів економічного розвитку АПК свідчить, що найоптимальнішим із можливих напрямків у сільськогосподарській сфері є інноваційний. Лише таким чином можна швидко й ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале і середнє підприємство та водночас забезпечити вихід на світовий ринок, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни. Конкурентоспроможність продукції АПК та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання має ґрунтуватися на певному рівні інноваційного розвитку, що сприятиме формуванню їх нових компетенцій [14, 57].

Україна, яка має надзвичайно сприятливі природні та кліматичні умови для сільськогосподарського виробництва, внаслідок технологічної відсталості та нерациональної організації реформованого за неоліберальною моделлю аграрного сектору сьогодні не в змозі забезпечити своє населення доступною за ціною і достатньою за стандартними нормами харчовою продукцією [1].

Недоліки економічної політики останнього десятиріччя відбилися на розвитку всього агропромислового комплексу, а особливо у сфері сільського господарства: відбулось відставання аграрного сектору від інших галузей національного господарства за ключовими технічними, економічними й організаційними параметрами. Сільське господарство потрапило до жорстких цінових диспропорцій, втратило постійні канали збуту своєї продукції та придбання матеріально-технічних ресурсів. Як наслідок, відбулось порушення обігу фінансових ресурсів галузі за всіма основними параметрами – зокрема, отримання виручки від реалізації продукції та залучення кредитів й інвестицій, а також отримання державної фінансової підтримки [11, 54].

За даними експертної оцінки, проведеної Державною службою статистики України [8], основними чинниками, які перешкоджають розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, є: нестача власних коштів (80,1% досліджених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%),

недосконалість законодавчої бази (40,4%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%), нестача кваліфікованого персоналу (20%), відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7%), нестача інформації про ринки збуту (17,4%), нестача інформації про нові технології (16,1%).

З огляду на вищезгадане, для забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України необхідна розробка власної моделі активізації інноваційної діяльності з урахуванням інноваційних можливостей сільськогосподарських підприємств, підвищення мотивації всіх учасників аграрного ринку, сприяння процесу «дифузії інновацій», активного залучення держави до законодавчо-нормативного регулювання досліджуваної сфери. Доцільним є акцентування уваги на реалізації інноваційного підприємництва, спрямованого на створення інноваційних продуктів, технологій та надання послуг, передусім на основі адаптаційної здатності підприємства до зовнішніх впливів, виважених організаційно-управлінських підходів, що забезпечить у перспективі гарантований інноваційний розвиток.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у доповіді, яка стосується стратегії інноваційного розвитку, пропонує низку основних принципів державної інноваційної політики, першим з яких є заохочення людей до інновацій [16]: через систему освіти і професійного навчання, яка повинна забезпечити можливості отримати широке коло необхідних знань та умінь, можливості до перенавчання чи підвищення кваліфікації; через спонукання споживачів до активної участі в інноваційному процесі; шляхом сприяння розвитку підприємницької культури, прищеплюючи відповідне ставлення та необхідні навички для ефективної підприємницької діяльності.

В умовах реформування української економіки виникла проблема пошуку джерел активізації інноваційної діяльності – прийняття відповідних законів, надання пільг, створення приватного капіталу, стимулювання припливу в науку талановитої молоді, оновлення наукових кадрів через удосконалення системи оплати праці та відродження престижу професії науковця. Система формування і реалізації державних пріоритетів у сфері аграрної науки та технологій потребує вдосконалення. В її основу має бути покладено принципи відповідності основних напрямів науково-технологічного розвитку галузей агропромислового комплексу головним проблемам та перспективам розвитку суспільства, попиту на наукоємну продукцію на вітчизняному і світових ринках [4, 21].

Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура. Зокрема, такі її основні елементи, як технопарки, бізнес-інкубатори, технополіси, які сприятимуть виходу інновацій на ринок. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура України ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави. До того ж, слід зазначити, що інвестиції та інновації – це лише половина справи, а інша половина полягає у підготовці високопрофесійного персоналу, особливо управлінського. Сучасний менеджер повинен зосереджуватися не лише на дослідженнях чи науково-дослідній діяльності, а й повинен приділяти багато уваги споживачеві нових знань, бути ще й маркетологом, вивчати попит на нововведення [9, 47].

Проголошений курс керівництва країни на інноваційний розвиток економіки вимагає фахівців-професіоналів для його реалізації у сфері управління інноваційними процесами в АПК. Досвід сьогодення показує, що розвиток наміченого курсу стримує відсутність інноваційного мислення та інноваційної культури в суспільстві, а також брак сучасних креативних знань [6, 77].

Через недосконале законодавство в Україні залишаються нереалізованими велика кількість інноваційних проектів зі середньостроковим терміном окупності. У такому випадку можна прогнозувати, що через фінансові проблеми підприємств така тенденція продовжуватиметься і надалі. Це також гальмує приплив інвестицій і підвищує ризик для іноземних інвесторів [3, 63].

Найбільш суттєвими результатами реформування українського села стали катастрофічне падіння виробництва сільськогосподарської продукції, детехнологізація і деіндустріалізація аграрного сектору. Наукоємність ВВП (видатки на науку за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2012 р. становила 0,75%, з них частка коштів державного бюджету – 0,33% [13]. Проблема полягає в тому, що дуже низьким залишається рівень затребуваності результатів аграрної науки сільськогосподарським виробництвом, що закономірно призводить також до зниження якості. Головна причина полягає в тому, що в Україні не сформувалися великі сільськогосподарські підприємства і не відбулася ринкова інтеграція фермерських господарств [5]. Крім того, нестабільна політична ситуація, нестійка законодавча база, що також не додає економічної стабільності, пострадянський світогляд, невміння правильно вести бізнес – ось причини, які найближчим часом потрібно подолати в контексті розгляду проблеми запровадження інноваційної техніки і технологій у сільське господарство та збільшення інвестицій в Україну загалом. На даний час аграрний сектор економіки України знаходиться в особливо важкому стані. Внаслідок зниження платоспроможності товаровиробників у сільському господарстві спостерігається спад рівня технічної забезпеченості, темпів оновлення матеріалотехнічної бази. Це призводить до неповного обсягу технологічних операцій та проведення їх із запізненням, що, в свою чергу, зумовлює зниження врожайності сільськогосподарських культур, зменшення обсягів продукції, зниження її якості, значних витрат і закономірного підвищення собівартості.

Підвищена ризикованість сільського господарства як об'єкта інвестування, важкий фінансовий стан аграрних підприємств, негативний вплив інфляції, незначна частка ліквідних активів у складі авансового капіталу, недостатня розвинутість ринків сільськогосподарської продукції, невирішеність питань власності на землю та майно спричиняють додаткові складнощі у залученні приватних інвестицій у галузь.

На сучасному етапі основне завдання державної аграрної політики в Україні полягає в забезпеченні наукових та інноваційних засад, які б дозволили зупинити спад і сприяли нарощуванню обсягів виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Для розв'язання цих завдань необхідно визначити пріоритети в аграрній науці та інноваційній діяльності на найближчу перспективу, і зокрема передбачити перебудову соціально-економічних відносин, розвиток сільських територій, вітчизняного сільськогоспо-

дарського машинобудування і технічного сервісу, розширення застосування біотехнологій, ресурсо- й енергозбереження.

Висновки. Інноваційні підходи до розвитку аграрної сфери є вагомим стимулятором зростання національної економіки в цілому та засобом вирішення різноманітних соціально-економічних та глобальних викликів як у розвинених країнах, так і країнах, що розвиваються. Особлива потреба в них виникає у період, коли економіка країни перебуває на етапі подолання економічного спаду. За таких умов система державних пріоритетів повинна спрямовуватися на формування інноваційного потенціалу в усіх сферах суспільного розвитку, зокрема і в аграрному секторі, акцентуючи при цьому увагу на відтворенні людського капіталу, зростанні капіталізації ринкової вартості компаній, що здійснюють інноваційні розробки.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що аграрний сектор України потребує не тільки відродження агропромислового виробництва за попередніми параметрами, якими б якісними вони не здавалися, але й на здійснення інноваційних структурних перетворень, досягнення випереджаючих параметрів розвитку продуктивних сил та суспільних відносин та становлення якісно нової структури АПК.

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобальних викликів: Постанова Верховної Ради України від 21.10.2010 №2632-VI // www.zakon1.rada.gov.

2. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки: Постанова Кабінету Міністрів від 23.02.2013 №187 // www.kmu.gov.ua.

3. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.: Фенікс, 2011. – 350 с.

4. *Волосюк М.В.* Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України // Проблеми науки.– 2012.– №12. – С. 19–23.

5. *Гнаткович О.Д.* Активізація інновацій у сільське господарство України // Ефективна економіка.– 2009 // www.economy.nayka.com.ua.

6. *Гросул В.А.* Проблеми інноваційної діяльності в Україні // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму.– 2010.– №1(3), Т. 1. – С. 76–82.

7. *Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями* / Под ред. Б.З. Мильнера. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 624 с.

8. *Інновації та наука: Статистичний бюлетень.* – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 45 с.

9. *Каракай Ю.* Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України.– 2007.– №3. – С. 40–51.

10. Концепція науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України до 2015 року // www.ua-info.biz.

11. *Ревенко М.* Удосконалення державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки // Економіка України.– 2011.– №12. – С. 51–55.

12. *Саблук П.* Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України // Економіка України.– 2008.– №12. – С. 4–18.

13. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік: Аналітична довідка // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України; Український інститут науково-технічної і економічної інформатизації. – К., 2013 // dknii.gov.ua.

14. Теорія і практика забезпечення ефективного розвитку суб'єктів ринку: Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Полтава, 30 листопада 2013 р.) / МОН,

ВНЗ Укоопспілки Полтавський університет економіки і торгівлі та ін. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2013. – 227 с.

15. *Федулова Л.І.* Вплив нормативно-правової бази на науково-технологічний та інноваційний розвиток України // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону // www.nbu.gov.ua.

16. OECD (2010). Innovation to strengthen growth and address global and social challenges: Ministerial report on the OECD Innovation Strategy // www.oecd.org.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2014.